

Onderzoek huisvesting arbeidsmigranten

Gemeente Harderwijk

7 april 2020

Definitief

DATUM	7 april 2020
TITEL	Onderzoek huisvesting arbeidsmigranten
OPDRACHTGEVER	Gemeente Harderwijk
AUTEUR(S)	Jeroen Wissink & Koen Klouwen (Companen) Suzanne Steegman (Decisio)
PROJECTNUMMER	243.106/G
STATUS	Definitief

Inhoud

Samenvatting	4
1 Inleiding	5
1.1 Aanpak	6
1.2 Leeswijzer	6
2 Aantal en ontwikkeling arbeidsmigranten	7
2.1 Aantal arbeidsmigranten en woon/werklocatie	7
2.2 Woon-werkbewegingen	10
2.3 Prognose aantal arbeidsmigranten tot 2030	11
3 Huisvestingssituatie	13
3.1 De actuele huisvestingssituatie	13
3.2 Short-, mid- en long-stay faciliteiten	15
3.3 Conclusie	17
4 Oplossingsrichtingen	19
Bijlage I: Toelichting methodiek	21
Bijlage II: Kenmerken doelgroep arbeidsmigranten	22
Bijlage III: Toelichting stappenplan prognose	25

Samenvatting

De vraag naar werknemers is groot in Harderwijk. Met name op bedrijventerrein Lorentz zijn verschillende bedrijven (bijvoorbeeld in de voedselverwerking en logistiek/distributie) die daarom gebruik maken van de inzet van arbeidsmigranten. Daarnaast is de verwachting dat in de komende jaren toenemende behoefte is in de zorg en de horeca. Deze arbeidsmigranten verblijven voor korte of langere termijn in Harderwijk of nabije gemeenten: liefst op niet al te grote afstand van de werklocaties.

Circa 1.100 arbeidsmigranten werkzaam in Harderwijk

In 2018 werkten er 1.120 arbeidsmigranten in Harderwijk. Sinds 2010 verdubbelde het aantal arbeidsmigranten bijna: in 2010 waren het er namelijk 460. Gemiddeld groeit deze groep jaarlijks met 12 procent.

Naar schatting 1.200 wonende arbeidsmigranten Harderwijk

In 2018 stonden 750 arbeidsmigranten in de gemeentelijke BRP geregistreerd. Een groot deel van de arbeidsmigranten schrijft zich echter niet in bij een gemeente. Wij schatten in dat dit in Harderwijk voor zo'n 60% van de arbeidsmigranten geldt. Dat betekent dat er daadwerkelijk 1.220 arbeidsmigranten woonachtig zijn. Zij wonen naar verwachting vooral in de reguliere woningvoorraad (bijvoorbeeld in verkamerde woningen) en op een aantal (voormalige) vakantieparken in het buitengebied.

Verwachting: 1.280 arbeidsmigranten erbij tot 2030

Op basis van de ontwikkeling van het totale aantal banen berekenen we dat het aantal banen dat door arbeidsmigranten wordt ingevuld met 1.180 tot 1.640 toeneemt. Voor de doorrekening van de huisvestingsopgave houden we een midden-scenario aan, omdat hier zowel economisch mindere als betere perioden in zijn meegenomen. In totaal zullen er dan 2.500 arbeidsmigranten in Harderwijk werken.

Huisvestingsopgave tot 2030: 1.000

Het grootste deel van de toekomstige huisvestingsopgave ligt in woonplekken die voor korter verblijf (maximaal 3 jaar) geschikt zijn. Hiervan zijn tot 2030 740 extra plekken nodig. Voor arbeidsmigranten die zich permanent vestigen (dit gaat om zo'n 20% van het totaal) zijn tot 2030 260 extra woningen nodig.

Advies: samenwerking en heldere huisvestingsopgave

Wij adviseren een samenwerkingstafel op te stellen waarin de gemeente Harderwijk (en het liefst meerdere omliggende gemeenten), werkgevers, huisvesters en uitzenders maar ook maatschappelijke partners als woningcorporaties gezamenlijk aan de slag gaan met de opgave die er ligt. We splitsen de opgave uit in vijf concrete onderdelen:

1. Samenwerking tussen gemeente (of gemeenten), marktpartijen en maatschappelijke partners
2. Betere registratie van arbeidsmigranten
3. Kwalitatieve verbetering van bestaande huisvestingsvoorzieningen
4. Voldoende nieuwe huisvesting voor de groeiende groep arbeidsmigranten de komende jaren
5. Extra toevoeging van reguliere woningen

1 Inleiding

De economie groeit en er is een omvangrijke behoefte aan personeel. Bedrijven zetten steeds vaker arbeidsmigranten in om aan de groeiende arbeidsvraag te voldoen. Deze arbeidsmigranten verblijven voor korte of langere termijn; liefst op niet al te grote afstand van de werklocaties. Het aanbod op de woningmarkt is niet altijd voldoende afgestemd op deze vraag. De arbeidsmigranten zoeken hun weg op de woningmarkt. In een markt waar schaarste aan de orde van de dag is, leidt dit soms tot verdringing en ongewenste huisvestingssituaties. Voorbeelden daarvan zijn het wonen op vakantieparken, de verkamering van reguliere woningen, het wonen in/bij bedrijfsgebouwen, etc.

Enkele ongewenste neveneffecten hiervan zijn:

- dat vakantieparken voor andere doeleinden dan recreatie/toerisme worden gebruikt;
- dat onveilige/ongezonde woonsituaties zich voordoen;
- dat Harderwijk haar economische concurrentiepositie verliest, omdat het woonklimaat voor arbeidsmigranten onaantrekkelijk is;
- dat binnen woonwijken reguliere woningen aan de voorraad onttrokken worden, waardoor schaarste aan woningen toeneemt; en
- dat er soms sprake is van conflicterend woongedrag met negatieve effecten op de ervaren leefbaarheid (overlast).

Onder de streep kunnen al deze redenen samen ervoor zorgen dat het maatschappelijk draagvlak voor de huisvesting en inzet van arbeidsmigranten onder druk komt te staan.

In Harderwijk zijn verschillende bedrijven gevestigd die arbeidsmigranten inzetten. Op bedrijventerrein Lorentz zitten onder andere grote logistieke bedrijven, voedselverwerkers en technische ondernemingen - sectoren waar doorgaans vaak arbeidsmigranten werkzaam zijn. In dit onderzoek kijken we naar het aantal arbeidsmigranten dat in Harderwijk werkt en woont, en hoe dit zich naar verwachting gaat ontwikkelen de komende jaren. Om dit vraagstuk inzichtelijk te krijgen, hanteren we de volgende deelvragen:

1. Inzicht krijgen in het aantal arbeidsmigranten nu en in de toekomst

- a. Wat is het geschatte aantal en wat zijn de kenmerken van de arbeidsmigranten in Harderwijk?
- b. Wat is de prognose tot 2030 voor het aantal arbeidsmigranten in Harderwijk en omliggende gemeenten?

2. Inzicht krijgen in de huisvestingsopgave (kwantitatief en kwalitatief) voor arbeidsmigranten en de effecten voor de lokale woningmarkt

- a. Welke huisvestingsvraag ligt er per groep arbeidsmigranten (short-, mid- en longstay en naar sector)?
- b. Wat is de huidige omvang van de vraag aan woon- en verblijfsmogelijkheden voor arbeidsmigranten? En sluit dit aan op het huidige aanbod?

3. Inzicht krijgen in de sociaal-maatschappelijke effecten rond huisvesting

- a. Welke kansen zijn er voor huisvesting van arbeidsmigranten in Harderwijk?
- b. Zijn er knelpunten ten aanzien van mogelijkheden voor huisvesting van arbeidsmigranten?

1.1 Aanpak

Het onderzoek is uitgevoerd door Companen en Decisio op basis van gegevens afkomstig van CBS Microdata. Daarnaast zijn we met de gemeente en stakeholders uit de markt in gesprek gegaan over (huisvesting van) arbeidsmigranten in Harderwijk.

Cijfers arbeidsmigranten op basis van CBS Microdata

Het CBS geeft geaccrediteerde organisaties toegang tot de databestanden op basis waarvan het CBS haar statistieken opstelt (de zogenaamde 'CBS Microdata'). Decisio heeft toegang tot CBS Microdata en gebruikt dit om de 'Monitor internationale werknemers' op te stellen op basis van diverse uitgangspunten, waaronder:

- De werknemer werkt in Nederland
- De werknemer heeft de buitenlandse nationaliteit (oftewel: geen Nederlandse nationaliteit)
- De werknemer verdient een inkomen uit 'actieve arbeid'. Oftewel, internationale werknemers zijn niet in de monitor opgenomen wanneer zij bijvoorbeeld een uitkering ontvangen, of werkloos zijn.

Binnen deze monitor zoomen we onder meer specifiek in op de arbeidsmigranten. Voor de monitor koppelt Decisio binnen CBS Microdata arbeidscontract-informatie van arbeidsmigranten in Nederland aan diverse persoonsgegevens. Op gemeenteniveau en (deels) op postcodeniveau geeft de monitor vervolgens onder meer inzicht in het aantal arbeidsmigranten dat in een regio woont en/of werkt, in welke sector zij werkzaam zijn en wat zij verdienen, hoe lang zij in Nederland economisch actief zijn, waar ze vandaan komen en wat hun leeftijd is. In de bijlage bij dit rapport is meer toelichting gegeven over de gehanteerde methodiek.

De kwantitatieve basis van dit onderzoek zijn de gegevens per persoon zoals die via CBS Microdata beschikbaar zijn; CBS Microdata wordt gevoed door gegevens van onder meer de Belastingdienst. Dit onderzoek geeft geen inzicht in de omvang van illegale arbeid of bewoning.

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 geven we een beeld van het huidige aantal arbeidsmigranten dat in de gemeente Harderwijk werkt en woont. Hierbij kijken we ook terug in de tijd, zodat we de ontwikkeling door de jaren heen inzichtelijk krijgen. Vervolgens kijken we vooruit met een prognose van de groei van het aantal werkende arbeidsmigranten tot 2030. In hoofdstuk 3 gaan we dieper in op de huisvestingsopgave. Wat betekenen de aantallen uit hoofdstuk 2 voor de opgave de komende jaren? Vervolgens eindigen we in hoofdstuk 4 met een aantal oplossingsrichtingen om arbeidsmigranten de komende jaren van voldoende (goede) huisvesting te voorzien.

2 Aantal en ontwikkeling arbeidsmigranten

In dit hoofdstuk beschrijven we de populatie arbeidsmigranten die in Harderwijk woont en/of werkt. Daarnaast geven we een doorkijk naar 2030 over de verwachte ontwikkeling van de omvang van de groep. In de bijlage bij dit rapport zijn nog diverse achtergrondkenmerken van de populatie arbeidsmigranten opgenomen.

Totale groep internationale werknemers: aantal arbeidsmigranten in verhouding tot aantal kenniswerkers

Arbeidsmigranten in de gemeente Harderwijk maken deel uit van de populatie internationale werknemers in Nederland. Deze bestaat, naast arbeidsmigranten, uit internationale kenniswerkers. Hoewel het onderzoek zich richt op arbeidsmigranten, maken we in dit kader een korte vergelijking met de aantallen kenniswerkers om de twee groepen in perspectief te plaatsen.

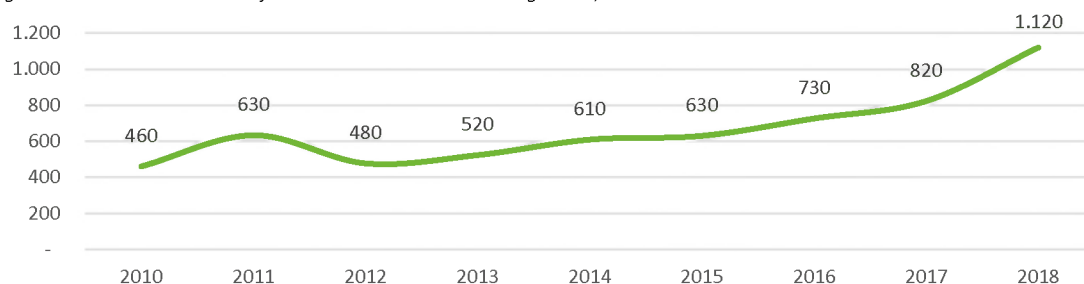
In Harderwijk werkten in 2018 zo'n 150 internationale kenniswerkers. Deze groep groeit minder sterk dan de groep arbeidsmigranten: in 2010 ging het nog om 120 kenniswerkers. Samen met de 1.120 arbeidsmigranten gaat het in totaal om 1.270 internationale werknemers. 85 procent van de internationale werknemers is dus arbeidsmigrant. Dat is hoger dan het landelijk gemiddelde van 77 procent.

2.1 Aantal arbeidsmigranten en woon/werklocatie

Aantal arbeidsmigranten dat in Harderwijk werkt, groeit jaarlijks met 12 procent

In 2018 werkten in de gemeente Harderwijk 1.120 arbeidsmigranten¹. Sinds 2010 is het aantal werkzame arbeidsmigranten in de gemeente Harderwijk verdubbeld: van 460 in 2010 naar 1.120 arbeidsmigranten in 2018. Gemiddeld groeit de groep arbeidsmigranten jaarlijks met 12 procent (het gaat elk jaar om ongeveer 80 extra arbeidsmigranten). Het aantal werkzame arbeidsmigranten is vooral flink toegenomen in de jaren 2011 en 2018. De gemiddelde jaarlijkse groei ligt iets onder het landelijke gemiddelde van 16 procent.

Figuur 2.1: Gemeente Harderwijk. Aantal werkzame arbeidsmigranten, 2010 - 2018

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata.

De groei van het aantal werkzame arbeidsmigranten was in 2018 groot. Cijfers over 2019 ontbreken nog. Huisvesters, uitzenders en werkgevers geven echter aan dat zij ervaren dat de groei van het aantal arbeidsmigranten in Harderwijk in 2019 doorzette.

¹ Dit kan gaan om een onder- of overschatting van het daadwerkelijke aantal, zie ook de disclaimer op pagina 8.

Regionaal: Harderwijk en Dronten belangrijkste werklocaties

In tabel 2.1 staat het aantal arbeidsmigranten weergegeven voor de jaren 2010 en 2018 voor gemeente Harderwijk en de omliggende gemeenten (Dronten, Elburg, Ermelo, Lelystad, Nunspeet, Putten en Zeewolde). Het aantal arbeidsmigranten in dit gebied is gegroeid van 2.000 arbeidsmigranten in 2010 naar 5.500 arbeidsmigranten in 2018. 20 procent van deze werkzame arbeidsmigranten is actief in gemeente Harderwijk, waarmee het samen met gemeente Dronten de belangrijkste regionale werklocatie is voor arbeidsmigranten.

Tabel 2.1: Gemeente Harderwijk en omliggende gemeenten. Aantal arbeidsmigranten naar werklocatie, 2010 en 2018

	2010	2018	Jaarlijkse groei
Gemeente Harderwijk	460	1.120	12%
Harderwijk en omliggende gemeenten	2.020	5.490	13%

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata.

Vestiging van uitzendbureau en werklocatie

In de CBS Microdata is de werklocatie van werknemers (zoals arbeidsmigranten) geregistreerd op het adres van de werkgever. Voor arbeidsmigranten, die veelal via een uitzendbureau werken (in Harderwijk gaat dit om 50 procent van de arbeidsmigranten), komt het voor dat het vestigingsadres van het uitzendbureau geregistreerd is als het werkadres. Het is echter aannemelijk dat het werkadres elders is gelegen aangezien zij door het uitzendbureau tijdelijk bij een of meerdere werkgevers worden uitgezonden. Alleen, dit daadwerkelijke werkadres is op basis van CBS Microdata niet bekend. Dit kan een vertekend beeld (onderschatting of overschatting) opleveren van het aantal arbeidsmigranten per werkgemeente/regio. In Harderwijk zitten geen hoofdkantoren van grote, landelijk opererende uitzendbureaus. Daarom ligt het aantal werkende arbeidsmigranten vermoedelijk hoger dan uit de data blijkt. We kunnen de 1.120 dus als ondergrens beschouwen.

750 arbeidsmigranten woonachtig in Harderwijk

Op basis van CBS Microdata blijkt voor 2018 dat er zo'n 750 arbeidsmigranten (geregistreerd) woonachtig zijn in de gemeente Harderwijk. Sinds 2010 is het aantal toegenomen met 300 arbeidsmigranten, en groeit het aantal woonachtig geregistreerde arbeidsmigranten jaarlijks met 7 procent. Dit is vergelijkbaar met de landelijke groei. De groei van wonende arbeidsmigranten vertoont een stabielere ontwikkeling dan het aantal werkzame arbeidsmigranten in Harderwijk. In Harderwijk samen met de omliggende gemeenten gaat het om 5.890 geregistreerde arbeidsmigranten.

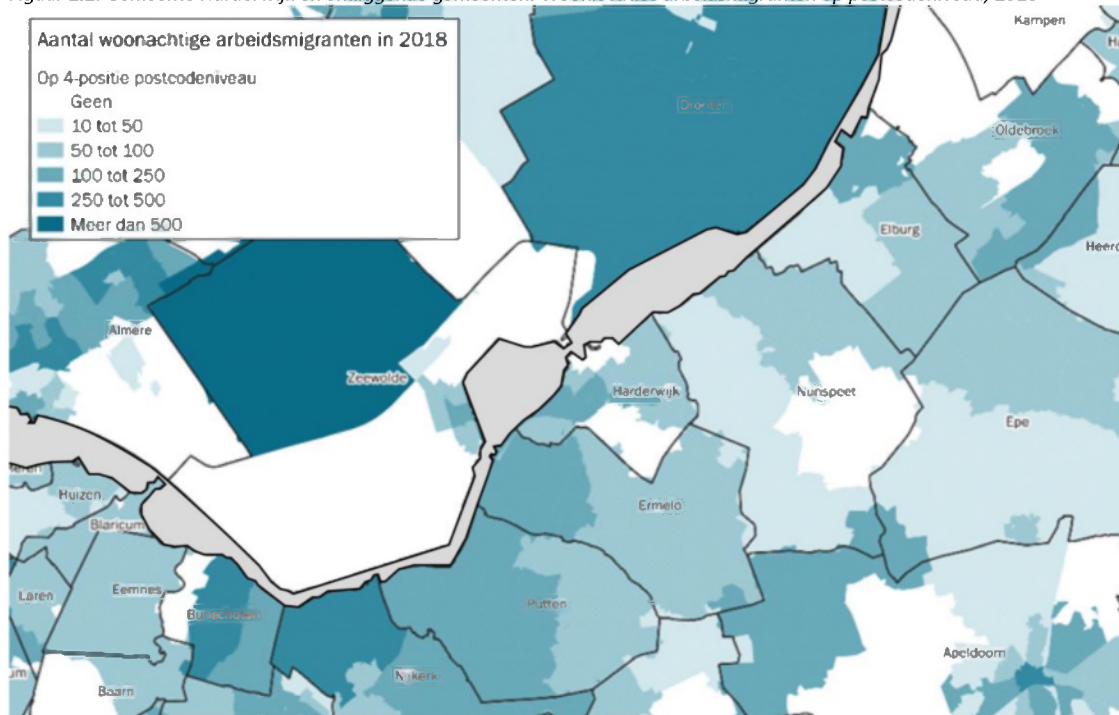
Tabel 2.2: Gemeente Harderwijk en omliggende gemeenten. Aantal arbeidsmigranten naar woonlocatie, 2010 en 2018

	2010	2018	Jaarlijkse groei
Gemeente Harderwijk	450	750	7%
Dronten	480	810	7%
Elburg	90	180	9%
Ermelo	140	320	11%
Lelystad	1.100	1.920	7%
Nunspeet	130	200	6%
Putten	140	280	10%
Zeewolde	140	1.430	34%
Harderwijk en omliggende gemeenten	2.650	5.890	10%

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata.

Binnen de gemeente Harderwijk zijn arbeidsmigranten vooral in postcodegebied 3842 (Stadsdennen) en 3843 (Tweelingstad) woonachtig. Arbeidsmigranten wonen voor zover bekend in mindere mate in de wijken Drielanden, Frankrijk en het Buitengebied, terwijl in Stadsweiden, Waterfront en de Binnenstad nauwelijks arbeidsmigranten woonachtig zijn.

Figuur 2.2: Gemeente Harderwijk en omliggende gemeenten. Woonlocaties arbeidsmigranten op postcodeniveau, 2018

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata.

Woonadres arbeidsmigrant niet altijd bekend: registratiegraad

Het komt voor dat het woonadres van een arbeidsmigrant niet bekend is via CBS Microdata. Dat kan meerdere redenen hebben. Bijvoorbeeld doordat de arbeidsmigrant, bij seizoensgebonden arbeid, minder dan 4 maanden in Nederland verblijft en zich niet bij de gemeente inschrijft (dit is ook geen wettelijke plicht). Of het kan voorkomen dat de arbeidsmigrant zich niet wenst in te schrijven vanwege de (onterechte) angst voor het verliezen van rechten in het land van herkomst. Als woonlocaties illegaal zijn, gebeurt het ook vaak dat arbeidsmigranten zich daar niet inschrijven.

Het aantal geregistreerde arbeidsmigranten via de CBS Microdata is dus waarschijnlijk een onderschatting van het aantal arbeidsmigranten dat in Harderwijk woont. In hoofdstuk 3 van dit rapport is dit verder toegelicht en is onderbouwd welke aannames we hanteren om tot een goede inschatting te komen van het aantal woonachtige arbeidsmigranten in Harderwijk.

Locaties van huisvesting

Veel arbeidsmigranten in Harderwijk wonen in verkamerde woningen in de reguliere woningvoorraad - met name in wijken Stadsdennen en Tweelingstad. Daarnaast weten we dat op een aantal vakantieparken in het buitengebied arbeidsmigranten gehuisvest worden. Voor zover bekend zijn er geen grote panden waar op grote schaal arbeidsmigranten gehuisvest worden.

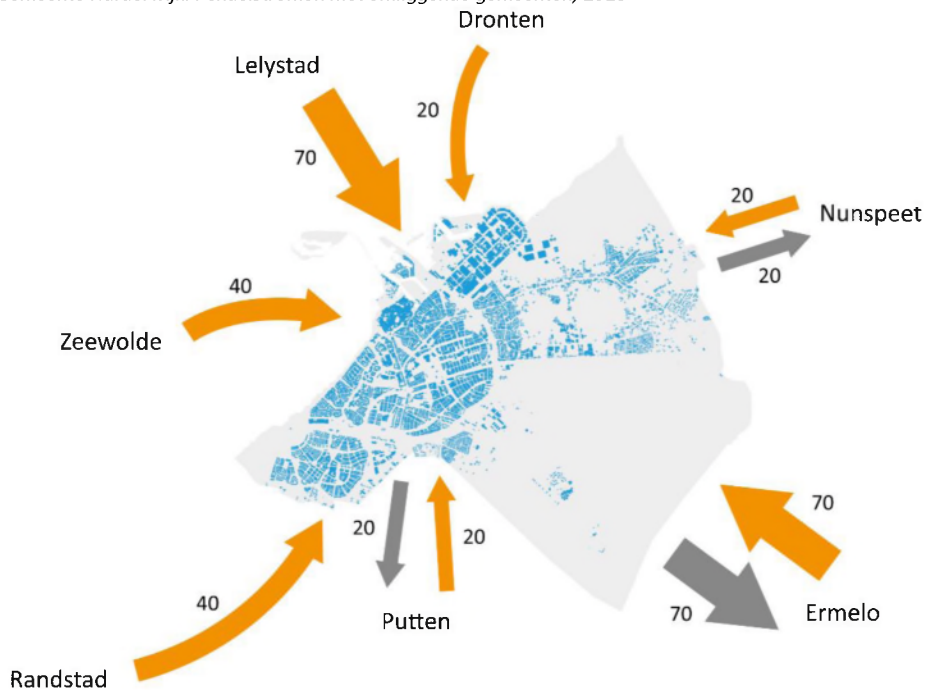
2.2 Woon-werkbewegingen

Op basis van gegevens voor 2018 blijkt dat van de 750 woonachtige geregistreerde arbeidsmigranten in de gemeente Harderwijk 45 procent ook in Harderwijk werkt. Daarnaast blijkt dat (na de eigen woon-gemeente als belangrijkste werk-gemeente) arbeidsmigranten veelal in de directe buurgemeenten of grotere, nabijgelegen gemeenten werken. Ermelo is daarvan de belangrijkste werk-gemeente: 7 procent van de woonachtige arbeidsmigranten in Harderwijk werkt in deze gemeente.

Andersom, als we kijken naar de inkomende pendel bij de gemeente Harderwijk (geregistreerd woon-achtige arbeidsmigranten die in de Harderwijk werken), dan zien we vooral een belangrijke relatie met Lelystad, Ermelo en Zeewolde. Vanuit Lelystad en Ermelo pendelen elk circa 70 arbeidsmigranten naar Harderwijk; voor Zeewolde gaat het om 40 arbeidsmigranten. Een aanzienlijk deel van de arbeids-migranten werkt dus in Harderwijk, maar woont in een van de nabijgelegen gemeenten.

Op basis van de inkomende en uitgaande pendel kunnen we concluderen dat er sprake is van een evenwichtige woon-werkbalans. Ongeveer de helft van de arbeidsmigranten pendelt dagelijks naar buur-gemeenten, maar dat gebeurt andersom net zo goed (en soms in opvallend gelijkwaardige hoeveelheden).

Figuur 2.3: Gemeente Harderwijk. Pendelstromen met omliggende gemeenten, 2018*

* In deze kaart is gecorrigeerd voor de werklocatie van de belangrijkste uitzendbureaus. Dat betekent dat van werklocaties als Diemen (Randstad), Nijkerk (Covebo) en Maasdriel (FlashWork) slechts een klein deel is meegerekend in de belangrijkste woon-werkstromen.

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata

2.3 Prognose aantal arbeidsmigranten tot 2030

Op basis van de historische ontwikkeling in de economie en het aantal arbeidsmigranten in Harderwijk en omliggende gemeenten, zijn prognoses opgesteld van de te verwachten ontwikkeling tot 2030. Dit doen we bewust op regioniveau; op gemeenteniveau zijn geen betrouwbare uitspraken te doen wat betreft economische ontwikkelingen. In onderstaand kader geven we een korte toelichting op de methodiek, een uitgebreid overzicht van genomen stappen nemen we op in de bijlagen bij het rapport.

Achtergrond prognose

Voor de prognose van de doelgroep arbeidsmigranten maken we gebruik van een methodiek zoals Decisio eerder ontwikkelde in opdracht van de ministeries van EZK en OCW. We kijken ten eerste naar de daadwerkelijke ontwikkeling van de doelgroep werkende arbeidsmigranten tussen 2010 en 2018. Met behulp van een multiple regressieanalyse verklaren we deze ontwikkeling aan de hand van economische indicatoren, waarbij de regressieanalyse laat zien dat de ontwikkeling in arbeidsmigranten goed kan worden verklaard door de ontwikkeling in het **aantal banen** en **openstaande vacatures** in een gebied.

Vervolgstep is om de prognose over het aantal arbeidsmigranten op te stellen aan de hand van regionale prognoses voor deze twee verklarende variabelen (banen en openstaande vacatures). Voor de baanontwikkeling baseren we ons op de regionale COROP-prognoses (gemiddelden van COROP Veluwe en Flevoland) zoals in WLO Hoog en Laag (bron: CPB, 2016). Voor openstaande vacatures zijn geen prognoses beschikbaar: deze spiegelen we daarom aan de verwachte ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp) (bron: CPB, 2019).

Tegen deze achtergrond is voor de prognose van het aantal arbeidsmigranten tot 2030 in Harderwijk en omliggende gemeenten uitgegaan van de volgende economische scenario's:

- **Scenario WLO-Laag:** dit scenario is gebaseerd op de verwachte baanontwikkeling zoals in WLO Laag (gemiddeld 0% banengroei per jaar) en openstaande vacatures (gemiddelde jaarlijkse groei van 7,8%) aan de hand van bbp-ontwikkeling.
- **Scenario WLO-Hoog:** dit scenario is gebaseerd op de verwachte baanontwikkeling zoals in WLO Hoog (gemiddeld +0,5% banengroei per jaar) en openstaande vacatures (gemiddelde jaarlijkse groei van 7,8%) aan de hand van bbp-ontwikkeling.
- **Historisch trendscenario:** dit scenario is gebaseerd op de historische relatie tussen de banengroei, openstaande vacatures en het aantal arbeidsmigranten voor de periode 2010 tot en met 2018.

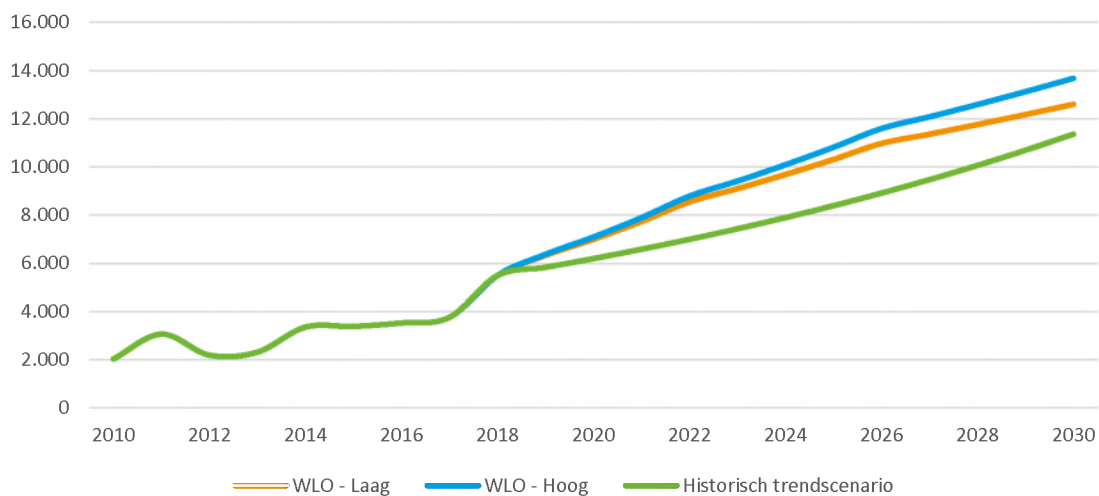
Tabel 2.3: Scenario's prognose aantal werkende arbeidsmigranten in Harderwijk en omliggende gemeenten

Scenario	Aantal, 2018	Jaarlijkse groei	Aantal, 2030	Vershil
WLO-Laag	5.490	7,2%	12.600	+ 7.110
WLO-Hoog	5.490	7,9%	13.700	+ 8.210
Historische trend	5.490	6,3%	11.400	+ 5.910

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata, CBS (2020).

Uit de drie prognoses scenario's Harderwijk en omliggende gemeenten komt een potentiële omvang naar voren van **11.400 tot 13.700 arbeidsmigranten in 2030**.

Figuur 2.4: Prognose ontwikkeling aantal arbeidsmigranten in Harderwijk en omliggende gemeenten, tot 2030

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata, CBS (2020).

Aandachtspunten bij de prognoses

Aandachtspunt bij prognoses over arbeidsmigranten is dat deze groep, gezien de ontwikkeling tussen 2010 en 2018, zich waarschijnlijk ook voor de komende jaren in een onstabiele lijn zal ontwikkelen. Bovendien zullen verschillende, meer kwalitatieve landelijke en regionale effecten invloed uitoefenen op de potentiële omvang van de groep arbeidsmigranten. We verwachten dat deze echter vooral afhankelijk zal zijn van de beschikbaarheid van het aantal banen. Daarnaast is de uiteindelijke ontwikkeling van deze doelgroep in belangrijke mate afhankelijk van het beleid dat gevoerd wordt, en de keuze om deze groep wel of niet te accommoderen.

In de verdere doorrekening van de huisvestingsopgave gaan we uit van het midden-scenario: het scenario WLO-Laag.

3 Huisvestingssituatie

Er werkten in 2018 1.120 arbeidsmigranten in Harderwijk. Tegelijkertijd stonden er ‘slechts’ 750 arbeidsmigranten als woonachtig geregistreerd. Dit komt voor een belangrijk deel doordat arbeidsmigranten zich niet inschrijven bij een gemeente. Daardoor is maar van een deel van de werkende arbeidsmigranten de woonlocatie bekend.

3.1 De actuele huisvestingssituatie

Er zijn verschillende redenen waarom mensen niet staan ingeschreven in de BRP. Een van de belangrijkste redenen is dat inschrijving bij een verblijfsduur van minder dan vier maanden niet wettelijk verplicht is. Daarom schrijven met name arbeidsmigranten die seizoensgebonden werk doen - bijvoorbeeld in de landbouw rond het oogstseizoen of bij pieken in de logistiek/distributie rond de feestdagen - zich niet in. Andere redenen om niet in te schrijven zijn bijvoorbeeld gebrek aan informatie dat dit moet of dat het inschrijven soms veel administratieve lasten met zich meebrengt. Ook kan een reden zijn dat het voor huisvesters fiscaal aantrekkelijker is om arbeidsmigranten niet in te laten schrijven – zo worden gemeentelijke lasten omzeild.

Dit samen betekent dat de werkelijke omvang van de groep arbeidsmigranten die in Harderwijk woont waarschijnlijk groter is dan in de BRP is vastgelegd. De schattingen omtrent de registratiegraad lopen uiteen.

Wetenschappelijk onderzoek naar registratiegraad

De laatste jaren zijn diverse onderzoeken uitgevoerd naar de registratiegraad onder arbeidsmigranten. Onderzoek van de Universiteit Utrecht (2013) en de Erasmus Universiteit (2014) wijst uit dat binnen de totale populatie arbeidsmigranten in Nederland circa 50 procent zich registreert. De Erasmus Universiteit en het voormalige Nicis Institute (2012) schatten de registratiegraad onder arbeidsmigranten in eerder onderzoek op circa 66 procent. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2013) gaat in een kamerbrief over EU-arbeidsmigratie uit van lagere inschattingen en stelt dat: ‘ongeveer 62 procent van de bij het UWV geregistreerde werknemers niet staat ingeschreven’.

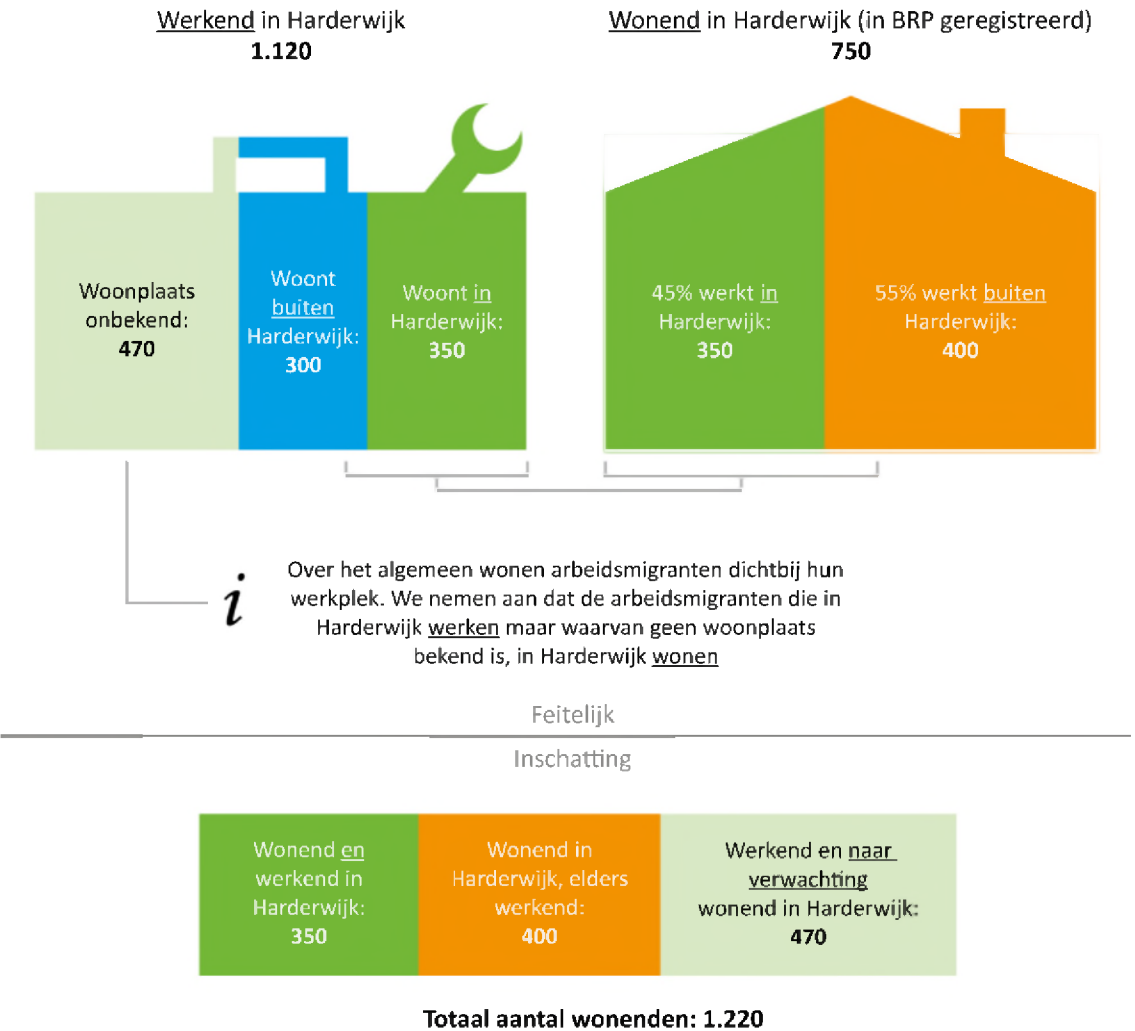
Het onderzoek van het Risbo (Onderzoeksinstituut Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009) komt uit op een registratiegraad van circa 45 procent. De rekenmethode in dit laatste onderzoek is goed gedocumenteerd en betrouwbaar. Het aandeel **niet-geregistreerden** is daarbij afgeleid uit loongegevens van de Belastingdienst over personen met een nationaliteit uit Midden- en Oost-Europa die **wel loonbelasting afdragen, maar niet in de BRP zijn geregistreerd**. In het vervolg zullen we op basis van deze stelregel een inschatting maken voor Harderwijk.

Inschatting huidig aantal wonende arbeidsmigranten

We hebben voor een specifiek beeld de rekenmethode van het Risbo toegepast op Harderwijk. Dat betekent dat we het aantal geregistreerd wonende arbeidsmigranten hebben aangevuld met het aantal werkende arbeidsmigranten waarvan we niet zeker weten waar ze wonen. In Harderwijk zijn (in 2018) 1.120 werkende arbeidsmigranten. Van de in de BRP geregistreerde arbeidsmigranten die in Harderwijk wonen, werken er circa 350 binnen de gemeente (los van het aantal mensen dat via een uitzendbureau buiten Harderwijk werkt: dit geldt in ieder geval voor zo’n 200 mensen). Vervolgens weten we dat 300 arbeidsmigranten wel in Harderwijk werken, maar dat zij elders staan geregistreerd als wonende. Dit zou,

volgens de benadering van het Risbo, betekenen dat er 470 niet-geregistreerde arbeidsmigranten in Harderwijk wonen en werken.

Daarmee komen we uit op 1.220 geregistreerde en niet-geregistreerde arbeidsmigranten die in Harderwijk wonen. Dit zou een registratiegraad van 61 procent betekenen.

De partijen waar we mee gesproken hebben gaven aan dat dit aantal mogelijk hoger ligt: op basis van data hebben we hier echter geen aanwijzingen voor. Wel is het goed om te stellen dat we deze 1.220 als ondergrens van het aantal woonachtige arbeidsmigranten kunnen beschouwen.

3.2 Short-, mid- en long-stay faciliteiten

Niet alle arbeidsmigratie heeft een tijdelijk karakter. Naast kort verblijf (soms zelfs beperkt tot enkele weken), kennen we middellang en lang of permanent verblijf. Dit noemen we short-, mid- en long-stay. De meerderheid van de arbeidsmigranten in Harderwijk werkt voor een relatief korte periode op dezelfde plek. 55% is na een jaar weer vertrokken – naar een werkgever elders, of naar het buitenland; een kwart van de arbeidsmigranten in Harderwijk tussen de één en drie jaar; 20% blijft drie jaar of langer werken, en vestigt zich dus min of meer permanent.

Figuur 3.1: Gemeente Harderwijk. Verblijfsduur arbeidsmigranten

Bron: Decisio (2020) op basis van CBS microdata, bewerking Companen.

In de praktijk is er weinig onderscheid naar huisvestingsvraag tussen short-stay (binnen een jaar) en mid-stay (maximaal 3 jaar). Voor langdurig of permanent verblijvende arbeidsmigranten is de huisvestingsvraag te kenmerken als een reguliere woningvraag: zowel in de huur- als koopsector. Overigens betreft het onderscheid tussen short-, mid- en long-stay een glijdende schaal. Mensen weten vaak vooraf niet of hun verblijf in Nederland leidt tot tijdelijke of permanente vestiging. Daardoor lopen ook huisvestingsvragen in elkaar over. De scheidslijnen zijn daarom niet heel scherp te trekken.

Short- en mid-stay

De huisvestingsopgave voor short- en mid-stay verschilt vanuit de behoefte heel beperkt. Mensen die voor een bepaalde periode in Nederland werken willen goede woonruimte. Waar in de eerste jaren van de komst van arbeidsmigranten prijs een onderscheidend criterium was, is dat nu steeds minder het geval. Arbeidsmigranten hebben de keuze. Bij het afwegen van vestigingsland (bijvoorbeeld Nederland versus Duitsland) is de kwaliteit van huisvesting een van de onderscheidende criteria. Voor een langer verblijf zoeken mensen een bepaald comfort, zeker ook omdat de arbeidsvoorwaarden in eigen land steeds beter worden en concurrerender met de Nederlandse arbeidsvoorwaarden. We denken hierbij aan de volgende woonconcepten:

- Groepsgewijs waar arbeidsmigranten samen wonen in een gebouw, liefst alleen of maximaal met 2 personen op een kamer. Dit kunnen permanente oplossingen zijn, maar ook tijdelijke woonvormen. Wifi is een absolute must, maar ook de beschikbaarheid van een ontmoetingsplek. Locaties nabij (winkel- en sport)voorzieningen zijn niet alleen vanuit de wens van arbeidsmigranten gewild, maar ook vanuit de gewenste integratie in de samenleving. Vaak gaat het om transformatie van leegstaande kantoren of zorgvastgoed. Huisvesters en uitzenders in Harderwijk zien daarbij wel een ontwikkeling dat grootschalige wooncomplexen met grote gedeelde keukens minder gewild gaan worden: kleinschalige woonunits (appartementen, studio's) binnen een complex is een betere optie.
- Een park met chalets (vaak in het buitengebied) waar arbeidsmigranten bij elkaar wonen. Vaak voorzien deze woningen in tijdelijk verblijf. Dit kan in een bestaande setting van bijvoorbeeld een

vakantiepark of door een nieuw park. Op een aantal vakantieparken in en om de gemeente Harderwijk wonen al arbeidsmigranten. Eigen voorzieningen op het park, zoals winkels, sport-faciliteiten en Wifi zijn hierbij belangrijke voorwaarden.

- Verhuur van wooneenheden in bestaande woningen kan verspreid in de wijk plaatsvinden. In Harderwijk is het toegestaan om een woning te kopen en te verkameren. Het huisvesten van arbeidsmigranten gebeurt dus vaak in de woonwijken zelf. Een nadeel hiervan is dat woningen aan de voorraad worden onttrokken en de schaarste voor regulier woningzoekenden toeneemt: dit kan tot verdringing leiden. Ook kan het gebeuren dat er te veel mensen in een huis wonen of er te veel auto's (of busjes) in straten staan, zeker omdat huisvesting van arbeidsmigranten doorgaans geconcentreerd in enkele wijken plaatsvindt. In Harderwijk zijn er vooralsnog nagenoeg geen geluiden van overlast door huisvesting van arbeidsmigranten.

Naast deze drie woonvormen zijn er ook werkgevers die zelf huisvesting organiseren op bijvoorbeeld het erf van de eigen boerderij, of aanpalend aan een bedrijfsgebouw. Als permanente oplossing en voor structurelere huisvesting het hele jaar door is deze vorm van huisvesting niet gewenst: want slecht beheersbaar en de verbinding werkgever-werknemer kan leiden tot te grote afhankelijkheden en daarmee tot mogelijke uitbuiting van de werknemer². In Harderwijk zijn overigens geen signalen dat deze vormen van huisvesting (veel) voorkomen.

SNF-norm:

De Stichting Normering Flexwonen (SNF) heeft een norm ontwikkeld voor de minimale kwaliteit waaraan huisvesting voor arbeidsmigranten moet voldoen. Deze norm is continu in ontwikkeling. De norm geeft kaders voor de huisvestingskwaliteit, voorzieningen en beheer. We beschrijven enkele elementen uit de norm van september 2019:

- Bewoners hebben minimaal 10 m² gebruiksoppervlak wonen (GBO) per persoon. Bewoners van een reguliere woning en wooneenheden hebben minimaal 12 m² gebruiksoppervlak wonen (GBO). Dit geldt ook voor woonunits wanneer er sprake is van een bestemming "wonen". Dit is inclusief 3, m² slaapvertrek per persoon.
- Alle voorzieningen (sanitair, keuken, slaapvertrek en woonkamer of ontspanningsruimte) dienen onder één dak en in pandig bereikbaar te zijn.
- Er is minimaal 1 toilet per 8 personen.
- Er is minimaal 1 douche per 8 personen.
- Koelkast(en), 30 liter koel-/vriesruimte per persoon.

Voor meer informatie: zie <https://www.normeringflexwonen.nl/>

² Zie bijvoorbeeld het rapporten 'Staat van eerlijk werk: Loon naar werken?' (2017) en 'Staat van eerlijk werk: Risico's aan de onderkant van de arbeidsmarkt' (2019) van de Inspectie SZW.

Long-stay

De opgave voor long-stay concentreert zich in de reguliere woningmarkt. In de prognoses van CBS en Primos is deze instroom nog (te) beperkt meegenomen. Zeker omdat de krapte van de arbeidsmarkt steeds meer inzet van arbeidsmigranten vraagt. Nu al hebben zo'n 250 arbeidsmigranten zich structureel gevestigd in de gemeente Harderwijk. Traditioneel gezien gaan zij vaak naar een huurwoning. In gesprekken met partijen op de woningmarkt zien we echter dat steeds meer arbeidsmigranten die zich structureel vestigen, kiezen voor een koopwoning. Huurwoningen vormen nog wel de hoofdmoot. Ook een deel van de *nieuwe* arbeidsmigranten blijft structureel. Dat geldt voor naar schatting 20 procent van de arbeidsmigranten die naar Harderwijk komen.

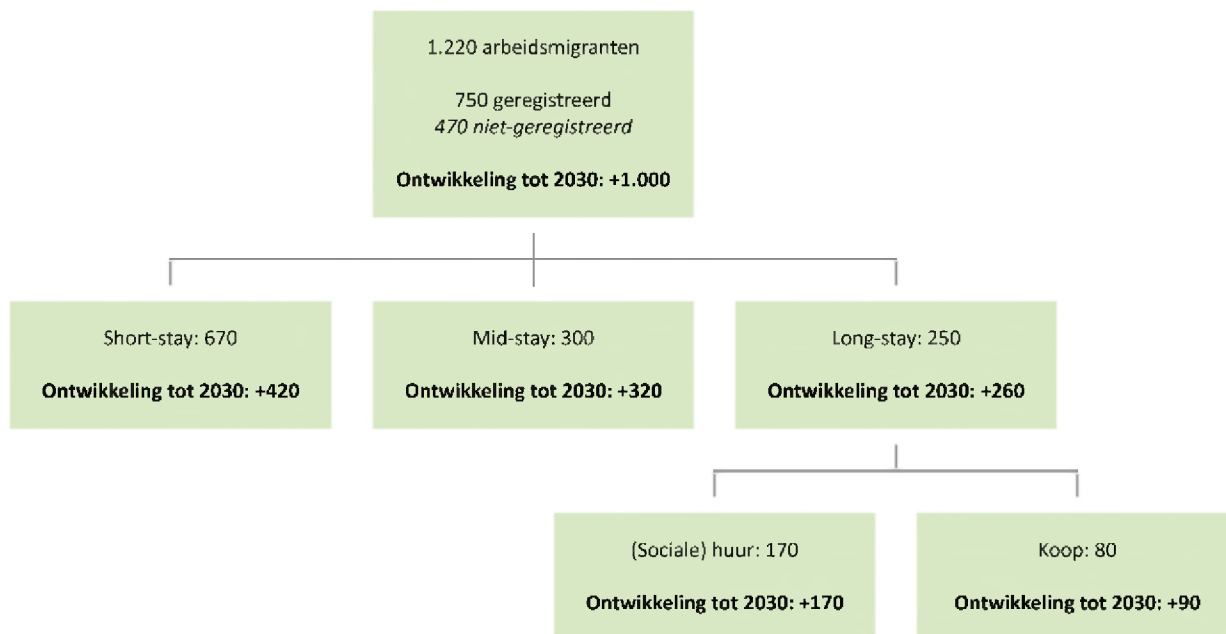
3.3 Conclusie

Algemene ervaringen in de huisvestingsopgave

De huisvestingsopgave voor arbeidsmigranten is op dit moment met name kwalitatief. Over het algemeen kunnen werkgevers, uitzenders en arbeidsmigranten zelf zonder al te veel problemen huisvesting vinden. Ondanks dat er ook in Harderwijk werkgevers zijn die orders niet aankunnen, doordat zij geen huisvesting voor arbeidsmigranten kunnen vinden. Zij komen daardoor mensen tekort. Het feit dat er in Harderwijk toch relatief gemakkelijk huisvesting kan worden gecreëerd komt mede door het soepele beleid van de gemeente Harderwijk rond het verkamerd verhuren van woningen. Stakeholders geven daarbij wel aan dat verkamerd verhuren vaak niet voldoet aan de steeds hogere kwalitatieve eisen die arbeidsmigranten stellen aan huisvesting. Daarom is het van belang om te kijken hoe Harderwijk kwalitatief beter aanbod kan creëren.

Wat betreft de opname van arbeidsmigranten in de samenleving in Harderwijk lijken er nauwelijks problemen te zijn. De gemeente, woningcorporaties en maatschappelijke partners krijgen geen of weinig signalen van overlast of ongewenste situaties rond plekken waar arbeidsmigranten wonen. Het risico wat schuilt in het niet realiseren van nieuwe plekken is dat er steeds meer woningen worden ingezet voor arbeidsmigranten. Dit zijn vaak goedkopere woningen, waardoor de doorstroom vanuit sociale huur van 'reguliere' woningzoekenden stopt.

Daarbovenop komt dat het aantal arbeidsmigranten in Harderwijk en omliggende gemeenten de komende jaren naar verwachting nog gaat toenemen tot 12.600 in 2030. Ook voor deze werknemers moet op termijn huisvesting gerealiseerd worden. Op gemeenteniveau kunnen we niet veel uitspraken doen over het aantal arbeidsmigranten dat op die termijn in Harderwijk werkt. Toch willen we een indicatie geven van de huisvestingsopgave voor de gemeente Harderwijk de komende jaren. Omdat we weten dat de woon-werkbalans min of meer in evenwicht is tussen Harderwijk en omliggende gemeenten, kunnen we echter stellen dat het aandeel arbeidsmigranten ongeveer evenredig toe zal nemen. Nu werkt zo'n 20% van de arbeidsmigranten in de omliggende gemeenten in Harderwijk. Trekken we dit door naar 2030, dan betekent dit dat er zo'n 2.500 arbeidsmigranten zullen werken. De uitbreidingsopgave van het aantal plekken voor arbeidsmigranten schatten we dan als volgt in:

Op het aantal short-stay plekken hebben we een correctie gedaan op basis van de verblijfsduur. Een deel van de arbeidsmigranten volgt elkaar op. Voor mensen die korter dan een half jaar blijven, rekenen we minder dan één woonplek mee. Daardoor komt het aantal benodigde huisvestingsplekken lager uit dan het toenemende aantal werkende arbeidsmigranten.

4 Oplossingsrichtingen

Wat is er de komende jaren nodig om de huisvesting van arbeidsmigranten in Harderwijk goed te regelen? De gemeente Harderwijk is bezig met het opstellen van een afwegingskader voor initiatieven van huisvesting voor arbeidsmigranten. Daarin wil zij kwalitatieve eisen stellen aan nieuwe huisvestingsplekken. Maar los van eisen aan de huisvesting zelf zijn er nog een aantal aspecten die van belang zijn om huisvesting nu en op termijn goed te regelen. Deze zijn onder te verdelen in de volgende hoofdlijnen:

1. Samenwerking tussen gemeente (of gemeenten), marktpartijen en maatschappelijke partners.
2. Betere registratie van arbeidsmigranten, om scherper zicht te krijgen op de opgave en eventuele misstanden in huisvesting. Door arbeidsmigranten goed te registreren krijgt de gemeente meer grip op de behoefte aan woonplekken (monitoring). Door met huisvesters in kaart te brengen waar arbeidsmigranten wonen (en gezamenlijk op zoek te gaan naar nieuwe plekken) heeft Harderwijk betere controle mogelijkheden wat betreft de kwaliteit van huisvesting.
3. Kwalitatieve verbetering van bestaande huisvestingsvoorzieningen.
4. Voldoende nieuwe huisvesting voor de groeiende groep arbeidsmigranten de komende jaren.
5. Extra toevoeging van reguliere woningen, zodat in de huisvestingsvraag van (definitieve) vestigers kan worden voorzien.

De eerste twee punten gaan over samenwerking en afstemming, punten drie, vier en vijf over de huisvestingsopgave.

Samenwerking en afstemming

Wij stellen voor om in ieder geval een **samenwerkingstafel** te vormen waarbij de gemeente structureel in overleg gaat met marktpartijen (uitzenders, huisvesters, en met name werkgevers) over de huisvesting van arbeidsmigranten. Op deze manier kunnen gemeente en de partijen die met arbeidsmigranten werken de vinger aan de pols van de huisvestingsopgave houden. Idealiter wordt deze samenwerking uitgebreid met omliggende gemeenten. De marktpartijen die wij in dit onderzoek gesproken hebben, benadrukken dat het een regionale opgave is, en niet één die ophoudt bij de gemeentegrenzen.

Om beter zicht te hebben op de huisvestingsopgave, is het van belang om **beter zicht te krijgen op het aantal werkende en wonende arbeidsmigranten** in Harderwijk. Met een registratiegraad van 61 procent is er veel onduidelijk over de woonplekken - en daarmee ook de behoefte hieraan - van arbeidsmigranten. De samenwerkingstafel kan helpen om een gezamenlijk beeld te krijgen van het aantal werkende en wonende arbeidsmigranten in Harderwijk, ook in de toekomst. Een voorbeeld om dit beter te registreren is het Westlandmodel (zie kader).

Een laatste punt dat belangrijk is in de samenwerking is dat lokale werkgevers naar de samenleving uitdragen dat huisvesting voor arbeidsmigranten belangrijk is. Een **communicatiestrategie** is hiervoor van belang. Door meer begrip en draagvlak te kweken voor de inzet van arbeidsmigranten en de huisvesting die daar voor nodig is, verklein je de kans op weerstand vanuit de bevolking tegen nieuwe huisvesting. Dit kan de gemeente niet alleen - juist lokale ondernemers kunnen hier een belangrijk uithangbord voor zijn.

De Westlandse methode inschrijving arbeidsmigranten

De insteek van het Westlands model is er actief voor te zorgen dat arbeidsmigranten zich inschrijven bij de gemeente. Dit gebeurt op tweewekelijkse inschrijfavonden op locatie bij werkgevers en uitzenders. De gemeente trekt daarin samen op met de uitzendbranche en werkgevers. Dat betekent dat uitzenders zorgen dat arbeidsmigranten op de inschrijfavonden komen. Om ervoor te zorgen dat de registratie up-to-date blijft, wordt direct bij inschrijving een machtiging afgegeven voor uitschrijving uit de BRP wanneer zij niet meer in dienst zijn bij de werkgever. Om deze werkwijze succesvol te laten zijn is vertrouwen in de samenwerking en korte lijnen nodig tussen gemeentes en werkgevers/uitzendbureaus.

Huisvestingsopgave

Het is belangrijk om een gezamenlijke ambitie vast te stellen ten aanzien van de gewenste ontwikkeling van de huisvestingsopgave. Dit gaat enerzijds om een extra behoefte, maar ook om een vervangingsopgave. Zoals uit gesprekken met uitzenders en huisvesters blijkt, is huisvesting in reguliere woningen vaak niet kwalitatief voldoende voor de hedendaagse eisen van arbeidsmigranten. De mensen die nu zo wonen, zullen dan op een andere manier moeten worden gehuisvest. Afgaande op het aantal huisvestingsplekken die niet in beeld zijn, beredeneren we een vervangingsopgave. De jaarlijkse **richtinggevende huisvestingsopgave** is zo'n 75 woonplekken (short- en mid-stay).

Tegelijkertijd is een groot deel van de huidige huisvesting niet in beeld. Een deel van deze huisvesting is naar verwachting kwalitatief niet in orde. Om de onbekende (en dus onwettige) huisvesting uiteindelijk goed te regelen kan de gemeente twee dingen doen:

- **Huidige locaties legaliseren:** huisvesting die kwalitatief voldoende is maar nog geen vergunning heeft, kunnen gelegaliseerd worden. Op die manier kan de gemeente toezicht houden om de kwaliteit ook in de toekomst te waarborgen.
- **Nieuwe plekken realiseren:** voor het deel van de huidige huisvesting dat niet kwalitatief voldoende is, zullen alternatieve plekken moeten komen. Arbeidsmigranten hebben hoe dan ook een woonplek nodig, en het bieden van alternatieven zorgt er ook voor dat er minder arbeidsmigranten 'concurreren' met reguliere woningzoekenden. Het is nu nog niet mogelijk om aantallen aan de benodigde vervangende woonplekken te koppelen, omdat eerst meer zicht moet komen op de kwaliteit van de huidige huisvesting.

Het realiseren van nieuwe woonplekken (ter vervanging en als uitbreiding) vraagt **overzicht in mogelijke ontwikkellocaties**. Het zwaartepunt zou moeten liggen bij locaties die langdurig beschikbaar zijn, mede gelet op het structurele karakter van de opgave. Op dit moment is de gemeente Harderwijk bezig met het opstellen van een **afwegingskader voor huisvesting van arbeidsmigranten**. Hierin worden kwalitatieve (locatie)eisen aan huisvesting verder uitgewerkt.

Bij vergunningverlening aan nieuwe (grote) bedrijven die veel uitzendkrachten/arbeidsmigranten denken te gaan inzetten, is het van belang dat Harderwijk en bedrijven **proactief inspelen op de huisvestingsvraag**; door aan de voorkant eisen te stellen aan het realiseren van huisvesting in de omgeving (in Harderwijk of rondom).

Bij **reguliere nieuwbouw** moeten Harderwijk rekening houden met een aanvullende vraag vanuit arbeidsmigranten die zich permanent vestigen, conform de richtinggevende aantallen vanuit dit onderzoek (360 woningen tot 2030).

Bijlage I: Toelichting methodiek

Methodiek

Het CBS geeft geaccrediteerde organisaties toegang tot de databestanden op basis waarvan het CBS haar statistieken opstelt (de zogenaamde 'CBS Microdata'). Decisio heeft toegang tot CBS Microdata en gebruikt dit om de 'Monitor internationale werknemers' op te stellen. Binnen deze monitor zoomen we onder meer specifiek in op de arbeidsmigranten. Voor de monitor koppelt Decisio binnen CBS Microdata contract-informatie van arbeidsmigranten in Nederland aan verschillende persoonsgegevens. Op gemeenteniveau en (deels) op postcodeniveau geeft de monitor vervolgens onder meer inzicht in:

- Het aantal internationale werknemers dat in een regio woont en/of werkt
- In welke sector zij werkzaam zijn en wat zij verdienen
- Hoe lang zij in Nederland economisch actief zijn
- Waar ze vandaan komen, hoe oud ze zijn en hoe zij wonen

De data is beschikbaar voor de periode 2010 - 2018, waardoor niet alleen de huidige situatie maar ook de ontwikkeling in beeld gebracht wordt.

Definitie: wie is een arbeidsmigrant?

Een economisch-actieve internationale arbeidsmigrant is een persoon in loondienst bij een in Nederland gevestigde organisatie waarvoor loonheffing is betaald aan de Belastingdienst. Via de Belastingdienst ontvangt Decisio informatie over zijn of haar baan. Deze gegevens koppelen we aan de Basis Registratie Personen (BRP). Uit de BRP halen we bovendien tal van persoonsgegevens zoals leeftijd, geslacht en woonlocatie. Hieruit filteren we vervolgens de arbeidsmigranten die een buitenlandse nationaliteit hebben. Daarbij geldt dat deze persoon alleen een buitenlandse nationaliteit heeft; oftewel deze persoon heeft niet de Nederlandse nationaliteit.

In de monitor 'Internationale werknemers' maken we onderscheid tussen internationale kenniswerkers en arbeidsmigranten. Voor kenniswerkers wordt een minimale looneis gesteld voor twee leeftijdsgroepen. Alle werknemers die niet aan deze eisen voldoen, worden gerekend tot de groep arbeidsmigranten.

Minimale looneis voor de groep internationale kenniswerkers

Leeftijd	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
< 30 jaar	€ 25.198	€ 25.761	€ 25.985	€ 26.605	€ 27.109	€ 26.926	€ 27.860	€ 28.333	€ 28.813	€ 29.293
> 30 jaar	€ 34.361	€ 35.128	€ 35.433	€ 35.867	€ 36.407	€ 36.723	€ 38.003	€ 38.648	€ 39.303	€ 39.953

Bijlage II: Kenmerken doelgroep arbeidsmigranten

De CBS Microdata bevat informatie over een aantal relevante kenmerken van de internationale arbeidsmigrant, zoals over het land van herkomst, het jaarinkomen en de verblijfsduur. In deze paragraaf gaan we nader in op deze kenmerken naar werklocatie.

Herkomstlanden

De top 5 herkomstlanden arbeidsmigranten van 2010 levert een vrij divers beeld op. Ongeveer 16 procent van de toenmalig werkzame arbeidsmigranten in Harderwijk of omliggende gemeenten kwam uit Polen. Het Poolse aandeel in de aanwezige arbeidsmigranten is tussen 2010 en 2018 sterk gegroeid: In 2018 heeft de helft van de 1.100 werkzame arbeidsmigranten in Harderwijk de Poolse nationaliteit. Andere belangrijke herkomstlanden zijn Roemenië, Syrië, Duitsland en Litouwen. Het beeld voor de omliggende gemeenten komt in belangrijke mate overeen met Harderwijk.

Steeds meer vluchtelingen aan het werk

Vanaf 2014 zijn er meer asielzoekers naar Nederland gekomen dan in de jaren ervoor. Dat gaat vooral om mensen uit Syrië en Eritrea. Zodra zij een verblijfsvergunning hebben en dus statushouder zijn, mogen zij in Nederland werken. Omdat zij geen Nederlandse nationaliteit hebben, zien we ze terug in onze database *Internationale werknemers*. Dat geldt ook voor Harderwijk. In de gemeente werken in 2018 zo'n 80 mensen van Syrische afkomst. Hoewel zij niet sec voor werk naar Nederland zijn gekomen, vullen zij dus wel een deel van de banen van arbeidsmigranten in. Vooral voor de huisvestingsopgave is het interessant om te bepalen wat de huisvestingsvraag is van deze doelgroep - over het algemeen blijven zij langer dan 3 jaar (long-stay) in Nederland.

Tabel II.1 Top 5 herkomstlanden van arbeidsmigranten werkzaam in gemeente Harderwijk en omliggende gemeenten, 2018

	Positie 1	Positie 2	Positie 3	Positie 4	Positie 5
Harderwijk	Pools (550; 50%)	Roemeens (90; 8%)	Syrisch (80; 7%)	Duitsland (50; 5%)	Litouws (30; 3%)
Harderwijk en oml. gemeenten	Pools (2.810; 51%)	Roemeens (250; 5%)	Turks (220; 4%)	Duitsland (210; 4%)	Syrisch (190; 3%)

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata.

Inkomen

In 2018 verdienen de meeste arbeidsmigranten in de gemeente Harderwijk een jaarinkomen tussen de 20 en 30 duizend euro. Nog eens 13 procent verdient tussen de 30 en 40 duizend euro. Slechts 18 procent verdient jaarlijks minder dan 20 duizend euro. De inkomensverdeling voor Harderwijk komt overeen met het hele gebied.

Tabel II.2 Jaarinkomen arbeidsmigranten per inkomenscategorie, 2018

	0 tot 10 duizend	10 tot 20 duizend	20 tot 30 duizend	30 tot 40 duizend
Harderwijk	3%	15%	69%	13%
Harderwijk en omliggende gemeenten	2%	14%	71%	13%

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata.

Verblijfsduur

De verblijfsduur van een arbeidsmigrant varieert sterk. Naast een kortstondig verblijf (zelfs beperkt tot enkele weken), kent arbeidsmigratie een middellang en lang of permanent verblijf. Uit de data blijkt dat 45 procent van de arbeidsmigranten na een jaar nog economisch-actief is in de gemeente Harderwijk. Ongeveer één op de vijf blijft langer dan drie jaar in Harderwijk werkzaam. Voor de omliggende gemeenten geldt een gelijkwaardige gemiddelde arbeidsduur.

Tabel II.3 Verblijfsduur arbeidsmigranten in gemeente Harderwijk

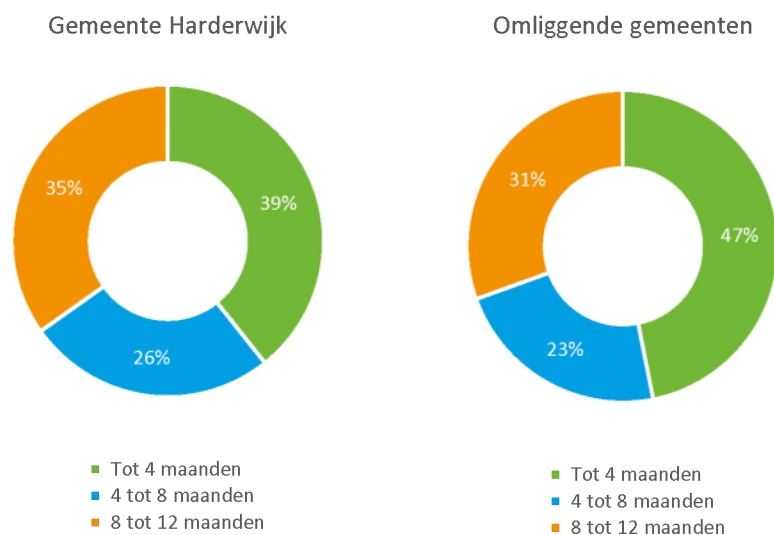
Jaar	Instroom	Nog over:						
		Na 1 jaar	Na 2 jaar	Na 3 jaar	Na 4 jaar	Na 5 jaar	Na 6 jaar	Na 7 jaar
2011	360	36%	24%	17%	13%	12%	10%	8%
2012	180	49%	34%	29%	20%	17%	14%	
2013	220	47%	28%	20%	16%	13%		
2014	300	47%	32%	23%	14%			
2015	260	46%	25%	16%				
2016	340	50%	29%					
2017	390	43%						
2018	680							

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata.

Korte verblijvers

Ongeveer de helft van de arbeidsmigranten blijft korter dan een jaar in Harderwijk werkzaam (in 2018 gaat het om ruim 3.000 arbeidsmigranten). Als we deze groep verder uitsplitsen naar hun verblijfsduur naar maanden, ontstaat het beeld zoals in figuur 2. Ongeveer 40 procent is tot vier maanden werkzaam; in de omliggende gemeenten is dit aandeel iets hoger.

Figuur II.1 Verblijfsduur van korter verblijvers (< 1 jaar) voor gemeente Harderwijk en omliggende gemeenten

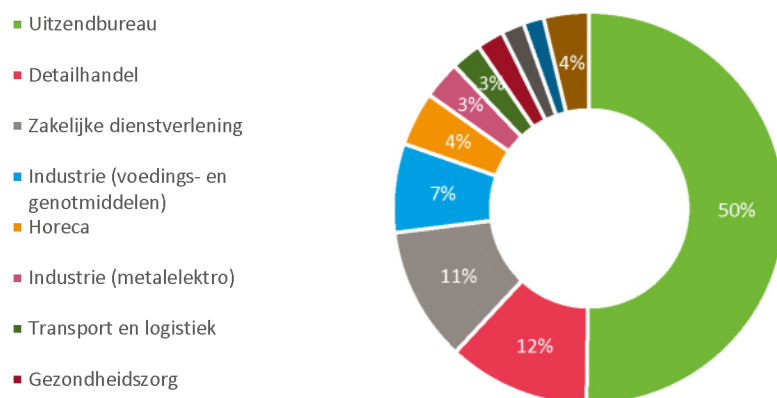

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata.

Belangrijkste werksectoren

De helft van de arbeidsmigranten in de gemeente Harderwijk werkt via een uitzendbureau. In totaal gaat dit om bijna 600 arbeidsmigranten. Doel van de woondialoog is om het beeld verder aan te scherpen waar deze mensen vervolgens werkzaam zijn³. Naast de uitzendbranche zijn *Detailhandel*, *Zakelijke dienstverlening*, *Horeca* en *Industrie* belangrijke werksectoren voor arbeidsmigranten in Harderwijk. Ten opzichte van 2010 zien we een vergelijkbare top-10 werksectoren, met een sterke toename van het aantal arbeidsmigranten dat werkzaam is via een uitzendbureau.

Figuur II.2 Top-10 werksectoren van arbeidsmigranten in de gemeente Harderwijk, 2018

Bron: Decisio (2020), op basis van CBS Microdata.

³ Via het CBS is er geen data beschikbaar over waar mensen via een uitzendbureau worden ingehuurd. Bovendien staat hun werklocatie in dat geval geregistreerd op het adres van het uitzendbureau. Aanvullend onderzoek is van belang voor een volledig beeld, bijvoorbeeld door een uitvraag onder de grootste uitzenders in een regio.

Bijlage III: Toelichting stappenplan prognose

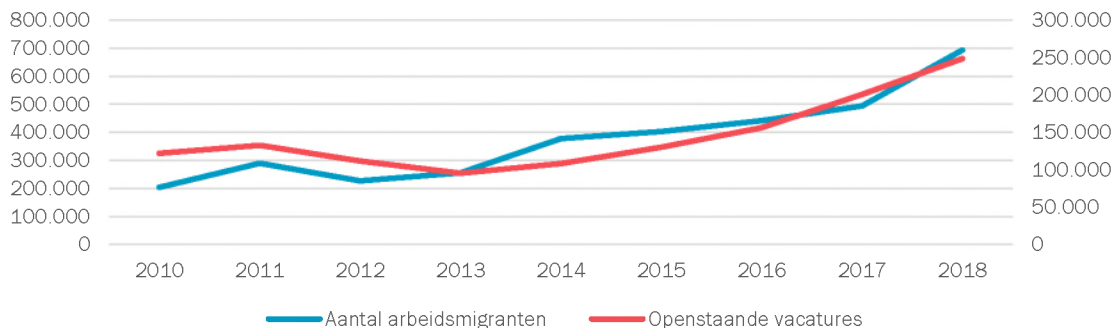
Stap 1: Achtergrond prognose

Op basis van CBS microdata weten we dat het aantal werkzame arbeidsmigranten in Harderwijk en omliggende gemeenten in de afgelopen jaren sterk is gegroeid van 2.020 in 2010 naar 5.490 in 2018. Hun aantallen fluctueren sterk en er is een duidelijk verband zichtbaar tussen de jaren waarin het economisch goed ging en het aantal arbeidsmigranten toenam (vanaf 2014), of juist sprake was van een economische dip en afname van deze groep (2012 en 2013).

Een sterke fluctuatie in het aantal arbeidsmigranten is ook logisch: arbeidsmigranten komen hoofdzakelijk naar Nederland vanwege werk. Een prognose van de toekomstige omvang van deze groep is daardoor altijd in sterke mate afhankelijk van economische ontwikkelingen. Voorliggende prognose is dan ook vooral economisch-demografisch ingestoken en gaat uit van de hypothese dat het aantal arbeidsmigranten volgt op het aantal beschikbare banen en het aantal openstaande vacatures.

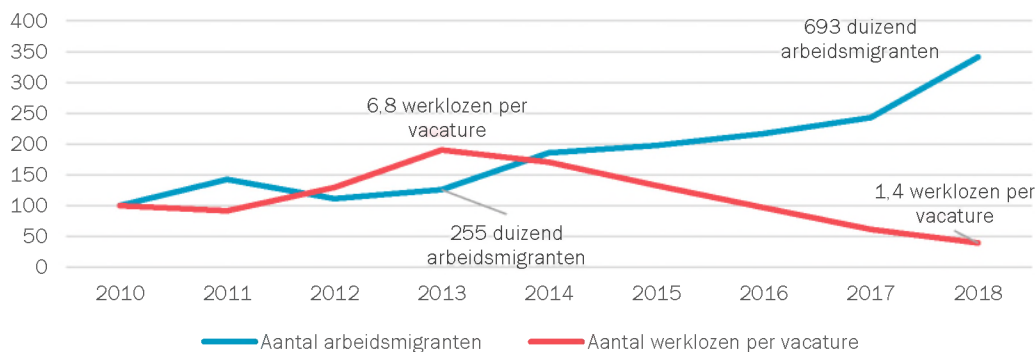
Dat het aantal beschikbare banen en openstaande vacatures goede indicatoren kunnen zijn, wordt in elk geval onderschreven door het aantal vacatures en aantal werklozen per vacature af te zetten tegen het aantal arbeidsmigranten in Nederland. Er is een duidelijke samenhang aanwezig tussen het aantal openstaande vacatures en het aantal arbeidsmigranten (figuur II.1). En als we kijken naar het aantal werklozen per vacature: stijgt het aantal werklozen in de economisch mindere jaren, dan neemt het aantal arbeidsmigranten af. Andersom zien we bij een daling van het aantal werklozen per vacature juist een toename in het aantal arbeidsmigranten: de jaren vanaf 2014 (zie ook figuur II.2).

Figuur III.1 Aantal openstaande vacatures en aantal arbeidsmigranten naar werklocatie in Nederland, jaren 2010 - 2018

Bron: Decisio (2019), o.b.v. CBS Microdata; CBS (2020).

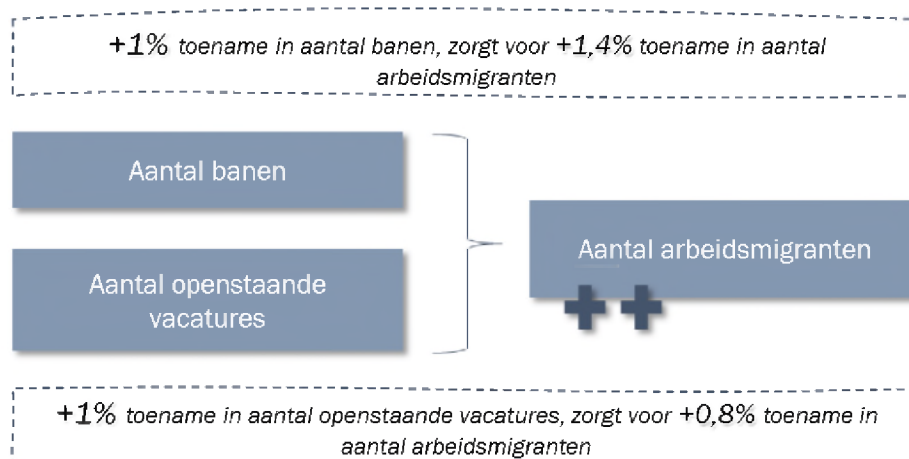
Figuur III.2 Aantal werklozen per vacature en het aantal arbeidsmigranten in Nederland, jaren 2010 - 2018 (index 2010 = 100)

Bron: Decisio (2019), o.b.v. CBS Microdata; CBS (2020).

Stap 2: Controle variabelen in regressieanalyse

Het verband tussen het aantal banen, openstaande vacatures en arbeidsmigranten hebben we gecontroleerd met behulp van een multiple regressieanalyse (voor de jaren 2010 tot en met 2018, op COROP-niveau⁴). Daaruit komt een positief, significant verband naar voren. Als het aantal banen met 1 procent stijgt, neemt het aantal arbeidsmigranten toe met 1,4 procent. Stijgt het aantal openstaande vacatures, dan zorgt dit voor een toename in het aantal arbeidsmigranten van 0,8 procent. Deze cijfers vormen het uitgangspunt voor de verdere prognose.

Nu we de verhouding weten tussen het aantal banen, openstaande vacatures en arbeidsmigranten, kunnen we dit gebruiken als parameters in de regionale prognose van het aantal arbeidsmigranten tot 2030. Daarvoor is het echter belangrijk om niet alleen te kijken hoe het aantal banen en openstaande vacatures zich in de afgelopen jaren heeft ontwikkeld, maar ook wat de verwachte toekomstige ontwikkelingen zijn. Dat is stap 3.

Stap 3: Verwachte baanontwikkeling en ontwikkeling openstaande vacatures

3a. Verwachte baanontwikkeling: regionaal-economische groeiscenario's uit WLO 2015

Het Centraal Planbureau en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hebben in 2016 toekomstverkenningen uitgebracht met de verwachte ontwikkeling van het aantal banen tot 2030 op COROP-niveau. Harderwijk en omliggende gemeenten liggen deels in de COROP Veluwe en deels in de COROP Flevoland. We gaan daarom uit van een toekomstige gemiddelde jaarlijkse groei tussen deze gebieden: dat is 0,0% WLO Laag en 0,5% in WLO Hoog.

COROP	WLO Laag		WLO Hoog	
	Aantal banen (x 1.000)	Jaarlijkse groei	Aantal banen (x 1.000)	Jaarlijkse groei
Flevoland	143	0,3%	158	0,9%
Veluwe	297	-0,1%	322	0,3%

⁴ Voor de betrouwbaarheid is het belangrijk om groeicijfers over een zo lang mogelijke periode mee te nemen, om (zoveel als mogelijk) te kunnen corrigeren voor uitschieters in economische hoog- en laagconjunctuur. De beschikbare cijfers over arbeidsmigranten zijn terug te leiden tot en met het jaar 2010. De meest recente beschikbare cijfers zijn uit 2018. Groeicijfers over 2010 tot en met 2018 zijn daarom uitgangspunt voor de prognose.

3b. Verwachte ontwikkeling aantal openstaande vacatures

Er zijn geen prognosecijfers opgesteld of bekend over de verwachte ontwikkeling van het aantal openstaande vacatures. Daarom kijken we naar de jaar-op-jaar ontwikkeling van het aantal openstaande vacatures tussen 2010 en 2018. We spiegelen de verwachte ontwikkeling in openstaande vacatures met de macro-economische prognoses van het CPB (groei van bbp tot 2030, bron: *CBP, Macro-economische verkenningen*). Deze groei trekken we door.

Stap 4: Economische ontwikkeling vatten in verschillende scenario's

De parameters uit de regressieanalyse en verwachte baanontwikkeling gebruiken we om de verwachte toekomstige groei van het aantal arbeidsmigranten door te rekenen. Omdat in prognoses per definitie een bepaalde onzekerheid zit, zetten we de groei uit in een drietal scenario's. In Harderwijk en omliggende gemeenten doen we dit aan de hand van:

- Een **historisch trendscenario**, dat gebaseerd is op de historische relatie tussen banengroei, openstaande vacatures en het aantal arbeidsmigranten (voor de periode 2010 tot en met 2018).
- Een **scenario WLO-Hoog**, dat gebaseerd is op de verwachte regionale baanontwikkeling (op COROP-niveau) zoals in WLO Hoog en het aantal openstaande vacatures aan de hand van bbp-ontwikkeling (bron: CBP).
- Een **scenario WLO-Laag**, dat gebaseerd is op de verwachte regionale baanontwikkeling (op COROP-niveau) zoals in WLO Laag en het aantal openstaande vacatures aan de hand van bbp-ontwikkeling (bron: CBP).